

Renata Komič, Ljubljana

PO SLEDEH STRAHLOVE ZBIRKE

Nekega septembrskega dne v letu 1833 je v odlični prisotnosti več gospodov nastal kratek in pregleden seznam slik, ki so se takrat nahajale v dvorcu Stara Loka.¹ V dvorani (*im Saale*), na hodniku (*am Gange*) in v skladišču (*im Magazin*) dvorca so popisovalci našli in opisali 56 slik. Ko je skoraj sto let pozneje Karl pl. Strahl, graščak v Stari Loki, sestavil katalog svoje zbirke, je bilo v vseh prostorih starološkega dvorca razstavljenih okrog 600 slik.² Za več kot desetkratno povečanje zbirke je bil zaslužen Karlov oče, Edvard pl. Strahl, ki je v drugi polovici 19. stoletja v svojem dvorcu v Stari Loki zbral znamenito zbirko slik in umetniških predmetov, ki so ji Karlovi sodobniki rekli Strahlova zbirka ali Strahlova galerija.³

Edvard Strahl je bil leta 1833 star komaj šestnajst let in mu popisovanje starih slik v starološkem dvorcu najbrž ni veliko pomenilo.⁴ S sestro Henrieto sta bila od leta 1829 siroti, zato je za tovrstne zadeve skrbel njun stric in skrbnik Franc Ksaver Demšar.⁵ Vzrok za popis slik v dvorcu je bil gotovo prevzem lastništva: mladoletna Edvard in Henrieta sta namreč 22. avgusta 1833 uradno postala lastnika graščine Stara Loka, ki sta jo podedovala po svoji materi Tereziji Demšar, poročeni Strahl.⁶ Slike, ki so bile v dvorcu, so bile že slab mesec dni pozneje popisane v navzočnosti tedanjega zakupnika graščine, dr. Antona

¹ Dokument z naslovom *Verzeichniß (der im Saale befindlichen Gemählde sämtlich mit schwarzen Ramen, und noch immer vergoldeten Leysten, welche sämtlich bey der Übergabe dem verantwortlichen Aufbewahrung des Pächters Anton Gerbetz anvertraut wurden)* je nastal 17. septembra 1833 in obsega tri strani; cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 42 (Posebno udejstvovanje), Edvard Strahl, sezname in popisi, neoštevilčeno.

² Cf. Janko POLEC, Spominu Edvarda in Karla Strahla. I. Edvard in Karel Strahl, II. Karla Strahla zgodovina starološkega gradu in njegova avtobiografija, III. Katalog Strahlove galerije slik, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, X, 1930, 45–210.

³ Cf. France STELÈ, Umetnostno-zgodovinsko društvo, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, III, 1923, p. 67; Strahlova galerija, *Dom in svet*, XXII/1, 1909, p. 47.

⁴ Anton Edvard Jožef pl. Strahl se je rodil 28. aprila 1817 v Novem mestu; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 48–49.

⁵ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 51.

⁶ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 87.

Gerbeca, ki je s svojim podpisom seznama potrdil število in stanje slik.⁷ Stric Demšar, ki je bil sam vnet zbiralec umetnin,⁸ se je očitno zavedal vrednosti teh slik in je tako poskrbel za njihovo varnost in ohranitev. Starološko zbirko je Edvard Strahl pozneje dopolnil z različnimi volili in nakupi in do sedemdesetih let 19. stoletja ustvaril eno najobsežnejših zbirk umetniških slik in predmetov na Kranjskem.

Po njegovi smrti leta 1884 je zbirko podedoval Edvardov edini sin Karl, ki je za očetovo zapuščino v dobrem in slabem skrbel nadaljnjih 45 let. Zbirko je sicer obvaroval pred vihrami prve svetovne vojne, a je leta 1919 Narodna vlada Kraljevine SHS Strahlovo premoženje z umetniško zbirko vred postavila pod sekvesturo in Karlu kot tujcu za nekaj časa celo odrekla izplačevanje pokojnine.⁹ Po naročilu novih oblasti je Karl začel sestavljati tudi natančen katalog svojih slik in umetniških predmetov.¹⁰ Ker je konec leta 1929 umrl brez potomcev, je bila zbirka spomladi leta 1930 skupaj z drugim imetjem razprodana na dražbi.¹¹ Na srečo je Karl Strahl domačim galerijskim in muzejskim ustanovam s posebnim določilom v svoji oporoki omogočil ugoden nakup umetnin: predstavniki Narodne galerije, Narodnega muzeja in Etnografskega muzeja v Ljubljani so lahko že pred dražbo nemoteno izbrali slike in predmete, pri nakupu pa so te ustanove imele 25 odstotkov popusta na izklicno ceno.¹² Na ta način je Narodna galerija pridobila 91 slik, Narodni muzej in Etnografski muzej pa skupaj 35 slik in preko 200 predmetov iz Strahlove zbirke.¹³ Preostale slike in umetniške predmete so na javni dražbi, ki je potekala od 13. maja do

⁷ Edvard in Henrieta po materini smrti nista bivala v dvorcu. Med letoma 1832 in 1851 je bil okrajni zdravnik Anton Gerbec, ki je stanoval v Kapucinskem predmestju št. 8 v Škofji Loki, večkrat zakupnik starološke graščine; cf. France ŠTUKL, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, Škofja Loka 1984, pp. 64–65; France ŠTUKL, *Knjiga hiš v Škofji Loki III*, Ljubljana – Škofja Loka 1996, p. 87.

⁸ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 51.

⁹ POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 74, 107.

¹⁰ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 108.

¹¹ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 81.

¹² POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 75–76.

¹³ Razvidno iz seznama slik in predmetov, ki so jih iz Strahlove zbirke odbrali Narodna galerija in Narodni ter Etnografski muzej; cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 42 (Posebno udejstvovanje), neoštevilčeno, »Odrani predmeti:«. Cf. tudi POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 81–82.

konca junija 1930, kupili različni zasebni kupci in jih raznesli na vse strani. Na sami dražbi je Narodna galerija kupila še štiri slike – skupaj so torej omenjene ustanove iz zbirke pridobile 130 slik.¹⁴ Imena skoraj vseh kupcev, tako kot tudi komentiran prepis podrobnega Strahlovega kataloga staroloških slik, je kmalu po dražbi objavil Janko Polec v svoji obsežni študiji o Edvardu in Karlu Strahlu ter njuni zbirki.¹⁵

Slike in predmeti, ki so jih pridobile domače ustanove, so bili javnosti predstavljeni na *Razstavi zapuščine Karla viteza Strahla*, ki je bila na ogled že 16. novembra 1930.¹⁶ Obiskovalci so si jih lahko ogledovali do 4. februarja 1931, vendar brez kataloga.¹⁷ Tako se je na to pomembno razstavo ohranil nekoliko medel spomin, o 130 slikah iz Strahlove zbirke pa se v naslednjih desetletjih ni prav veliko pisalo. Resda so se nekatere izmed njih uvrstile v stalne zbirke Narodne galerije in Narodnega muzeja ter predstavljajo pomemben delež naše slikarske dediščine,¹⁸ druge pa so se občasno pojavljale na domačih razstavah,¹⁹ toda večina ostalih slik iz nekdanje Strahlove zbirke je skorajda neznanih. Čeprav so spomin na njihovo provenienco prekrile plasti preteklega časa, je prav, da jih bolje spoznamo in poskusimo vsaj delno rekonstruirati podobo znamenite zbirke. Na podlagi primerjave podatkov iz objavljenega Strahlovega kataloga je bilo možno ugotoviti tudi današnja nahajališča nekaterih slik, ki so z razprodajo prešle v zasebno

¹⁴ Štiri slike, ki jih je predstavnik Narodne galerije kupil na dražbi, so v dražbenem cenilnem zapisniku navedene pod št. 254, 264, 270, 271; cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 42 (Posebno udejstvovanje), Prepis cenilnega zapisnika v zapuščino pok. Strahla Karola, grajščaka (sic!) v Stari Loki spadajočih premičnin; POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 81–82.

¹⁵ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2.

¹⁶ Federico ZERI, Ksenija ROZMAN, *Evropski slikarji. Katalog stalne zbirke*, Narodna galerija, Ljubljana 1997, p. 14.

¹⁷ Cf. Tadeja ZGAGA, *Starološki grad in Strahlova zbirka likovne umetnosti*, Ljubljana 2002 (diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, tipkopis), p. 25.

¹⁸ Cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 28, 31, 32, 37, 55, 56, 57, 58, 64, 96, 97, 99, 102, 103, 119, 121, 122, 123, 128, 132, 133; *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem* (ed. Barbara Murovec, Matej KLEMENČIČ, Mateja BREŠČAK), Ljubljana 2005, cat. S44; Anica CEVC, *Stari tuji slikarji XV.–XIX. stoletja, I, Ljubljana*, Narodna galerija, Ljubljana 1960, cat. 65; France STELĚ, *Umetnost baroka na Slovenskem*, Narodna galerija, Ljubljana 1957, cat. 18.

¹⁹ Cf. e. g. CEVC 1960, cit. n. 18, cat. 23; *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, cat. S18, S19, S25, S26.

last.²⁰ Manjše število teh slik hranijo druge domače muzejske ustanove, vsaj dve pa sta danes v Zagrebu. K prepoznavanju slik je nenazadnje pripomogla presenetljivo obsežna ohranjena dokumentacija, povezana s starološkimi dvorcem in Strahlovo zbirko.²¹ V pričujočem članku so predstavljeni rezultati teh odkritij, na podlagi nekaterih doslej neznanh dokumentov in starejše literature pa so natančneje predstavljene tudi razmere, v katerih je zbirka nastajala.

Leta 1833, ko je Edvard Strahl skupaj s svojo sestro postal lastnik starološke graščine, se je v dvorcu nahajalo 56 slik. Te so naročili ali kupili prejšnji lastniki starološkega dvorca. Med njimi velja omeniti plemenite Lukančiče, ki so dvorec posedovali med letoma 1676 in 1705,²² in dva barona Erberga, ki sta bila lastnika Stare Loke od leta 1706 do 1755.²³ Naslednik Janeza Adama barona Erberga, ki je umrl leta 1721, je bil njegov sin Volf Adam baron Erberg, ki ni imel otrok, zato je bilo njegovo premoženje prodano na dražbi.²⁴ Tako je graščino Stara Loka 20. marca leta 1755 kupil Matevž Demšar, oče Jožefa Demšarja starejšega, ki je bil stari oče Edvarda Strahla.²⁵ Zapuščinski inventarji nekaterih izmed naštetih gospodov pričajo, da so v starološkem dvorcu tudi pred prihodom Edvarda Strahla bivali vneta zbirateljji slik.²⁶ Od njihovih zbirk se je do leta 1833 ohranilo samo 56 slik, sodeč

²⁰ Karl Strahl je namreč sestavil nadvse natančen katalog svoje zbirke in v kataloški enoti poleg avtorja in naziva slike navedel tudi mere v cm, izčrpen opis in starejšo provenienco slike, kolikor mu je bila znana, bogat vir informacij pa so tudi opombe, ki jih je dodal Janko Polec.

²¹ Bogato dokumentacijo hranijo v Arhivu Republike Slovenije, v arhivu Narodne galerije in v arhivu Narodnega muzeja. Za prijaznost in dobro voljo se še enkrat najlepše zahvaljujem vsem, ki so mi v omenjenih ustanovah omogočili dostop do arhivskega in slikovnega gradiva.

²² Gabrijel Lukančič je bil na Stari Loki graščak do svoje smrti leta 1684, njegov drugi sin Janez Gotthard je dvorec prodal leta 1705; cf. *Več kot tisoč let. Kronika župnije sv. Jurija Stara Loka* (ed. Alojzij Pavel Florjančič), Stara Loka 2005, pp. 62, 64; ŠTUKL 1996, cit. n. 7, p. 82; *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, cat. S44.

²³ ŠTUKL 1996, cit. n. 7, p. 82.

²⁴ Cf. Ema UMEK, *Erbergi in dolski arhiv, I. del*, Ljubljana 1991, p. 13; Majda SMOLE, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, Ljubljana 1982, p. 458.

²⁵ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 86, 92. Za podatke o Matevžu Demšarju cf. ŠTUKL 1996, cit. n. 7, p. 83; *Več kot tisoč...* 2005, cit. n. 22, p. 65.

²⁶ Za zbirke v dvorcu Stara Loka cf. e. g. *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, pp. 31, 143–145, 188; Igor WEICL, *Portreti baronov Erbergov na Goriškem in v Furlaniji, Barok na Goriškem*, Nova Gorica 2006, pp. 383–386.

po Strahlovem katalogu pa jih je bilo v začetku 20. stoletja le še 45. Te je Karl označil kot slike, ki so bile *immer in Attlack*.²⁷

Leta 1833 so se gospodje popisovalci najprej napotili v *dvorano* starološkega dvorca, ki jo je krasilo 31 slik. Iz Polčevega prepisa kataloga je sicer težko razbrati, kateri prostor bi to lahko bil,²⁸ a bržkone gre za poletni jedilni salon v prvem nadstropju, ki ga v nekem starološkem inventarju iz leta 1798 imenujejo *Sommerspeiß Saal*.²⁹ Seznam iz leta 1833 je sestavljen tako, da omogoča rekonstrukcijo postavitve slik v tem prostoru, saj so slike popisane po posameznih stenah dvorane: nad glavnim vhodom v prostor (*Seite ober dem Haupteingange*) je viselo pet velikih slik,³⁰ med njimi *Ein Landliches Stück ein Milchmädchen vorstellend*, ki jo danes hrani Narodna galerija.³¹ Ostale štiri slike so na dražbi kupili zasebniki.³² Na steni nasproti vhoda (*Seite zwischen den 4 Fenstern*) je bilo zaradi oken manj prostora. Tam sta viseli dve zelo znameniti sliki. Prva nosi v seznamu naziv *Drey lustige Landleute* in čeprav jo iz starejših staroloških zapuščinskih inventarjev poznamo pod drugimi imeni, se slika danes imenuje *Kmečka družina*.³³ Zahvaljujoč nedavno objavljenim prispevkom je možno po opisu *Ein Mann von der Last gebeutelt ruhet aus* prepoznati tudi drugo sliko na steni z okni: *Krošnjarja*, ki se je leta 1946 izgubil na svoji poti iz Narodnega muzeja v Narodno galerijo, nedavno pa je bil ponovno odkrit na umetnostnem trgu v tujini.³⁴ Jedilnico je leta

²⁷ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 116–209; Strahlova zapuščina v Narodnem muzeju (II8290), Katalog slik, pp. 1–4.

²⁸ Karl Strahl je slike v dvorcu popisal po posameznih prostorih; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 116–210.

²⁹ Cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 3 (Dominicalia), št. 37. Gre za inventar imetja Jožefa Demšarja starejšega, Edvardovega starega očeta.

³⁰ Visoke so bile od 110 do 170 cm in široke od 195 do 212 cm; cf. Strahlov katalog št. 28, 32, 33, 34, B/22.

³¹ Almanach?, *Pastir in pastirica*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 849); cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 97. Sliki, ki je bila leta 1930 »zamazana in razpokana«, je Narodna galerija kupila kot nizozemsko delo 17. stoletja; cf. AS, »Odrani predmeti:«, cit. n. 13, št. 251.

³² *Der barmherzige Samaritan. Sturz der Engel. Himmelfahrt Pauli. Moses vom Pharao*; cf. Strahlov katalog št. 28, 33, 34, B/22.

³³ Neznani avtor (Flamsko holandski slikar), *Kmečka družina*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1112); cf. *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, cat. S10.

³⁴ Neznani slikar, *Krošnjar*, pogrešano (NG 543, stara inv. št. NM 9901). Slika velja za izgubljeno od leta 1946, ko je Narodna galerija prevzela

1833 krasilo tudi osem tihožitij s perjadjo: dve mali tihožitji na steni nasproti vhoda³⁵ in šest večjih na steni s kaminom (*Kaminseite*), ki so upodabljale *Obst und Geflügel*. V Strahlovi zbirki se je sicer do leta 1929 ohranilo pet takšnih tihožitij, vendar danes ne poznamo nobenega od njih, ker so vsa prešla v zasebno last.³⁶ Na isti steni so bile obešene tudi štiri krajine³⁷ in serija slik štirih letnih časov. Zbirko na steni s kaminom sta dopolnjevali še dve sliki: tihožitje z glasbili³⁸ in podoba, ki je predstavljala *eine italienische gruppe* in je morda istovetna s sliko *Italijanska pokrajina s štafažo* iz Strahlovega kataloga, ki je v Narodni galeriji dobila naziv *Krajina z arhitekturo* (sl. 1).³⁹

Na steni desno od vhoda (*Seite vom Eingange rechts*) sta našli prostor dve tihožitji s prodajalcema rib (*Fischerszene*). Eno je na dražbi leta 1930 kupila Terezija Tonejc iz Ljubljane, drugo je Karl Strahl prodal še pred smrtjo.⁴⁰ Prvo tihožitje je bilo leta 1989 na razstavi *Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk* pripisano Almanachu in je bilo še vedno v lasti družine Tonejc.⁴¹ Danes sta nahajališči obeh slik neznani.⁴² Poleg obeh *Prodajalcev rib* so na tej steni visele štiri slike s historično vsebino: *Der heilige Hieronimus* in *Die ihren Vater nahrende*

nekatero od slik, ki so bile leta 1930 iz Strahlove zbirke kupljene za Narodni muzej. Na sliko in njeno izginotje je prvi opozoril Boštjan MIHELJ, Na sledi za izgubljeno Almanachovo sliko, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XXXIX, 2003, pp. 274–279; cf. tudi Uroš LUBEJ, Slikar Almanach in njegovi naročniki, *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, p. 31. Sliko je odkril Uroš Lubej, ki o njej pripravlja posebno objavo.

³⁵ *Ein kleineres Stück mit Geflügel. Ein eben solches.*

³⁶ Cf. Strahlov katalog št. 146, 166, 152, 160, 162.

³⁷ *Krajina z gradom, Krajina s pristavo, Krajina z ločnim mostom (mit einer Bogenbrücke)* in *Krajina z razvalinami*.

³⁸ Bartolomeo Bettera, *Glasbila in nebesni globus*; Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1500); cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 28. Seznam iz l. 1833 sliko opisuje z besedami *Stellt verschiedene Musikalien vor*.

³⁹ Neznani slikar, *Krajina z arhitekturo*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1324); cf. Strahlov katalog št. 155. Karl Strahl ni mogel ugotoviti, od kod je ta slika prišla v zbirko, pri odbiranju predmetov za Narodno galerijo in Narodni muzej pa so zapisali, da gre za italijansko delo druge polovice 18. stoletja z rokokojskim okvirjem; cf. AS, »Odbrani predmeti:«, cit. n. 13, št. 51.

⁴⁰ Cf. Strahlov katalog št. 148, 149.

⁴¹ Cf. Federico ZERI, Ksenija ROZMAN, *Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk*, Narodna galerija, Ljubljana 1989, cat. 34.

⁴² Cf. *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, p. 172.

1. Neznani slikar, *Krajina z arhitekturo*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahlov katalog št. 155)

getreue Tochter sta v Narodni galeriji.⁴³ Poleg njiju sta viseli še upodobitev samomora (*Ein Selbstmörder*, verjetno *Katonova smrt*) in *Egiptovski Jožef, ki v ječi razlaga sanje*.⁴⁴

Očitno so lastniki slike v poletnem jedilnem salonu premišljeno razporedili, saj so pri postavitvi upoštevali njihovo tematiko in velikost. Historične slike so se nahajale nad vhodom in desno od njega, med okni sta viseli *Krošnjar* in *Kmečka družina*, steno levo od vhoda pa so krasili tihožitja, krajine in podobe štirih letnih časov. Težko je reči, kdaj so jedilnico tako skrbno uredili, gotovo pa je bilo za to poskrbljeno že pred letom 1798, ko se je v njej nahajalo trinajst historičnih slik (de-

⁴³ A. Eulheiser, *Sv. Hieronim*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1130); Neznani slikar, *Caritas Romana*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1302). Sv. Hieronim, ki je datiran z letnico 1677, je predstavljen v spletnem *Katalogu umetnostne zbirke Narodne galerije. Za Caritas Romana* cf. CEVC 1960, cit. n. 18, cat. 23, fig. 16.

⁴⁴ Podobe samomora v Polčevem prepisu kataloga ni bilo moč odkriti, drugo sliko pa je Karl še pred dražbo prodal neznanemu kupcu; cf. Strahlov katalog št. 67.

set velikih in tri male), štiri krajine, štiri slike letnih časov in osem slik z divjačino in sadjem.⁴⁵

Poleg 31 slik v jedilnici se je leta 1833 na hodniku in v skladišču nahajalo še 25 slik. Med njimi velja omeniti zlasti veliki družinski portret Erbergov, deset ovalnih rodbinskih portretov ter 2. *Portraits den Großvater und Mutter vorstellend*. O družinskem portretu Janeza Adama barona Erberga se v domači umetnostnozgodovinski literaturi piše že nekaj let,⁴⁶ medtem ko o drugih dvanajstih portretih na prvi pogled ne vemo ničesar. Deset ovalnih portretov sicer navaja že *Stellungs – Inventarium* iz leta 1798, vendar so takrat ti portreti veljali za podobe Erbergov.⁴⁷ Glede na to, da zapuščinski inventar Volfa Adama barona Erberga iz leta 1754 omenja sedem ovalnih portretov in štiri druge brez navedbe oblike,⁴⁸ je zelo verjetno, da je Matevž Demšar leta 1755 skupaj s starološko graščino kupil tudi nekatere portrete baronov Erberg.⁴⁹ V Strahlovi zbirki je bilo namreč leta 1929 še sedem portretov ovalne oblike, ki so bili *immer in Attlack*: dva preslikana cesarska v arkadah notranjega dvorišča, en knežji portret na hodniku drugega nadstropja, podoba nekega Demšarja v zimski jedilnici in trije portreti Erbergov v velikem salonu drugega nadstropja.⁵⁰ Kaj pa dva portreta *starega očeta in matere*? To sta bila gotovo portreta Jožefa Demšarja starejšega in Ksaverije Demšar, rojene Hohenwart, starih staršev Edvarda in Henriete Strahl. Okrog leta 1920, ko je Karl sestavljal svoj katalog slik, sta visela v zimski jedilnici v prvem nadstropju, danes pa krasita

⁴⁵ *10 grosse aufs leinwand gemahlene bilder verschiedene grosse geschichten vorstellend / 3 kleine do / 4 landschaftl Stück / 4 bilder die 4. Jahres Zeiten vorstellend / 8 Jagd, und Obststücke*; cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 3 (Dominicalia), št. 37.

⁴⁶ Neznani slikar, *Skupinski portret družine Janeza Adama Erberga iz Stare Loke*, Škofja Loka, Loški muzej (UZ 159); cf. Angelos BAŠ, *Oblačilna kultura na Slovenskem v 17. in 18. stoletju*, Ljubljana 1992, p. 107, ill. 33; LUBEJ 2005, cit. n. 34, p. 31; WEICL 2006, cit. n. 26, p. 389, cat. 8; Andreja VRIŠER, *Portret Janeza Adama Erberga z ženo in štirimi otroki, Vis imaginis. Baročno slikarstvo in grafika – jubilejni zbornik za Anico Cevc*, Ljubljana 2006, pp. 377–380.

⁴⁷ *10 Stück Portraits von der Erbergischen Familie*; cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 3 (Dominicalia), št. 37.

⁴⁸ Cf. WEICL 2006, cit. n. 26, p. 384.

⁴⁹ Cf. supra.

⁵⁰ Cf. Strahlov katalog št. 23, 24, 178, 79, 414, 415, 416.

stalno zbirko Loškega muzeja v Škofji Loki.⁵¹ Ker prav tam hranijo tudi portret Janeza Adama barona Erberga z družino, velja osvetliti pot, po kateri so ti portreti prišli v Loški muzej. Karl Strahl je namreč v svoji oporoki vsem trem namenil enako usodo, saj je bil mnenja, da portreti njegovih prednikov kot tudi podobe nekdanjih posestnikov Stare Loke spadajo v opremo starološke graščine, zato je 23 portretov – med njimi tudi omenjene štiri portrete Erbergov in tri podobe Demšarjev – izvzel od dražbe in določil, naj vsi razen enega ostanejo v dvorcu.⁵² Graščino je po dražbi skupaj z 22 portreti prevzel Karlov dedič Hugo pl. Vesteneck iz Gradca, nečak Karlove žene Marije pl. Lehmann, ker pa posestva ni zmožal vzdrževati, ga je še istega leta s slikami vred prodal Francu Dolencu, veleposestniku in veletrgovcu z lesom v Stari Loki.⁵³ Od slednjega je graščino leta 1933 kupilo Društvo Dom slepih v Ljubljani.⁵⁴ Očitno je Dolenc Društvu skupaj z dvorcem prepustil tudi slike, kajti 1. junija 1946 je Državni dom slepih Loškemu muzeju predal slike iz starološkega dvorca.⁵⁵ Toda iz muzejske dokumentacije je razvidno, da je muzej dobil le okrog deset slik. Poleg velikega portreta družine Erberg in podob zakoncev Demšar je takrat Loški muzej prejel tudi ovalni portret nekega prednika rodbine Strahl⁵⁶ in vrsto podob Edvarda Strahla ter njegovih sorodnikov.⁵⁷ Toda kaj se je zgodilo z ostalimi por-

⁵¹ Neznani slikar, *Portret Jožefa Demšarja in Portret Franciške Ksaverije Demšar*, Škofja Loka, Loški muzej (UZ 165, UZ 164); cf. Strahlov katalog št. 89, 90. Za fotografiji portretov cf. Ivan STOPAR, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji I. Gorenjska, 3. Med Polhovim Gradcem in Smlednikom*, Ljubljana 1998 (Grajske stavbe, VIII), p. 105.

⁵² Enega izmed portretov svoje matere je zapustil gospodični Matildi Langer; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 76–77, 80.

⁵³ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 83. Za leto prodaje Francu Dolencu in omembo slik cf. arhiv Narodne galerije, škatla 1, leto 1930.

⁵⁴ Cf. ŠTUKL 1996, cit. n. 7, p. 158; *Več kot tisoč...* 2005, cit. n. 22, p. 254.

⁵⁵ Doslej neznani podatek o prevzemu slik mi je ljubeznivo posredovala kolegica Barbara Sterle Vurnik iz Loškega muzeja. Verjetno so slike leta 1946 muzeju predali novi lastniki dvorca, saj je istega leta starološka graščina prešla v last FLR Jugoslavije in s tem v upravo Ministrstva za socialno skrbstvo LRS za Državni dom slepih v Stari Loki; cf. ŠTUKL 1996, cit. n. 7, p. 158.

⁵⁶ Neznani slikar, *Portret prednika rodbine Strahl iz Stare Loke*, Škofja Loka, Loški muzej (UZ 166). Gotovo gre za omenjeni portret neznanega Demšarja iz zimske jedilnice, cf. Strahlov katalog št. 79.

⁵⁷ Med drugimi Ivan Franke, *Portret Edvarda Strahla*, Škofja Loka, Loški muzej (UZ 173); cf. Strahlov katalog št. 93.

2. Neznani slikar, *Portret barona Erberga*, Kranj, Gorenjski muzej (Strahlov katalog št. 415)

3. Neznani slikar, *Portret baronice Erberg*, Kranj, Gorenjski muzej (Strahlov katalog št. 416)

4. Neznani slikar, *Portret mladega barona Erberga*, Kranj, Gorenjski muzej (Strahlov katalog št. 414)

5. *Portret baronice Erberg*, fotografija iz l. 1961 (Strahlov katalog št. 416)

tretri? Zanima nas zlasti usoda treh ovalnih portretov članov rodbine Erberg, ki so nekoč krasili Strahlov veliki salon v drugem nadstropju.⁵⁸ Zahvaljujoč fotografskim posnetkom, ki jih je 25. julija 1929 v starološkem dvorcu napravil France Stelè,⁵⁹ je bilo te portrete Erbergov moč odkriti v Gorenjskem muzeju, v renesančni dvorani mestne hiše v Kranju (sl. 2, 3, 4).⁶⁰ Lahko bi sklepali, da jih je Gorenjski muzej prevzel iz Doma slepih leta 1946, vendar je njihova zgodba veliko bolj zanimiva. Enega izmed treh portretov Erbergov je namreč septembra leta 1961 v zasebni zbirki v Preddvoru pri Kranju fotografiral Boris Sajovic iz Gorenjskega muzeja, fotografija pa se je ohranila v fototeki Loškega muzeja (sl. 5).⁶¹ Opomba na fototečnem kartonu sporoča, da je bil ta portret baronice Erberg nekoč v Strahlovi zbirki, leta 1961 pa je bil last gospe Danice Slanc, rojene Dolenc. Iz tega lahko sklepamo, da Franc Dolenc te slike – in še nekaterih drugih – leta 1933 ni prodal skupaj z dvorcem. Neznano kdaj je portret baronice Erberg prešel v last Dolenčeve hčere Danice Slanc,⁶² ki ga je pred letom 1961 odpeljala v Preddvor pri Kranju, pred letom 1966 pa ga je pridobil Gorenjski muzej.⁶³ Zelo verjetno je, da sta tudi druga dva portreta Erbergov v Gorenjski muzej prišla preko Preddvora pri Kranju. Gospa Danica Slanc si gotovo zasluži nekaj več pozornosti, kajti Boris Sajovic je leta 1961 v njeni zbirki fotografiral še tri doslej neznane umetnine iz Strahlove zbirke.⁶⁴ *Caritas Romana*,

⁵⁸ Strahlov katalog št. 414, 415, 416.

⁵⁹ Za datum fotografiranja cf. France STELÈ, Strahlova oporoka in naše ustanove, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XI, 1931, p. 73. Za fotografijo salona cf. Fototeka INDOK centra (graščina Stara Loka, št. 10636N, 10643N)

⁶⁰ *Portret plemiča (domnevno baron W. A. Erberg), Portret plemkinje (domnevno soproga barona W. A. Erberga), Mladi plemič von Erberg v lovski opravi*, Kranj, Gorenjski muzej (UZ 2496, UZ 2497, UZ 2498). Vsi trije portreti so dela neznanih slikarjev. Za veliko pomoč in prijazno posredovanje podatkov se zahvaljujem dr. Damirju Globočniku iz Gorenjskega muzeja.

⁶¹ Cf. Fototeka Loškega muzeja, št. K 76/1750.

⁶² Da je bila gospa Danica v ožjem sorodstvu s Francem Dolencem, domnevam na podlagi njenega deklškega priimka in dejstva, da je leta 1968 dedovala Dolenčevo hišo v Stari Loki; cf. ŠTUKL 1996, cit. n. 7, pp. 122–126.

⁶³ L. 1966 je portret Erbergove že krasil dvorano mestne hiše v Kranju; cf. Fototeka Gorenjskega muzeja, št. 47/18.

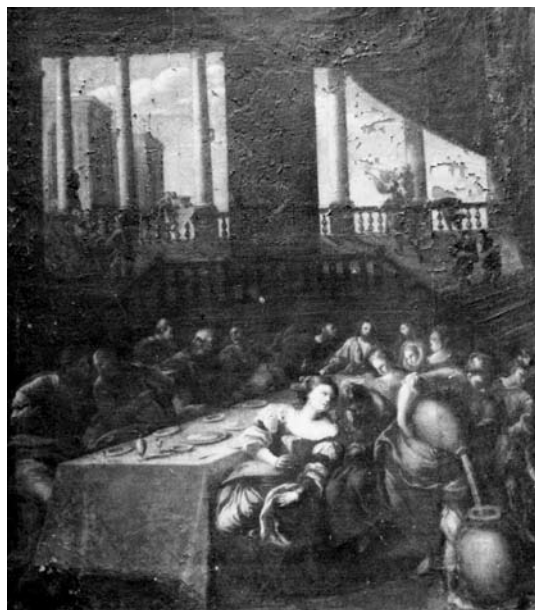
⁶⁴ Cf. Fototeka Loškega muzeja, št. K76/1746, K76/1751, K76/1748.

6. *Caritas Romana*, fotografija iz l. 1961
(Strahlov katalog št. 206)

8. *Margareta v ječi*, fotografija iz l. 1961
(Strahlov katalog št. 417)

7. *Svatba v Kani Galilejski*, fotografija iz l. 1961 (Strahlov katalog št. 390)

domnevna Tintorettova skica *Svatbe v Kani Galilejski* in *Margareta v ječi* (sl. 6, 7, 8) so slike, ki jih zaradi njihove visoke cene na dražbi leta 1930 ni bilo mogoče prodati.⁶⁵ Skupaj z drugimi neprodanimi slikami so ostale v starološkem dvorcu, seštevek dražbenih cen teh skupno desetih slik pa je dosegel vrtoglavih 111.400 din.⁶⁶ Tako je Karlov dedič Hugo pl. Vesteneck skupaj s starološkim dvorcem dobil poleg 22 rodbinskih portretov tudi deset zelo dragocenih neprodanih slik iz Strahlove zbirke. Pozneje je Francu Dolencu prodal vsaj tri portrete Erbergov, tri neprodane slike in tistih deset portretov, ki so danes v Loškem muzeju. Kaj se je zgodilo s preostalimi šestnajstimi Vesteneckovimi slikami, zaenkrat ni znano. Verjetno jih je skupaj z dvorcem in drugimi slikami kupil Dolenc, po letu 1933 pa je najdragocenejše od vseh obdržal. Morda je gospa Slanc podedovala tudi te slike in nekatere od njih leta 1963 prodala Skladu SR Slovenije skupaj z Groharjevim *Sejalcem*, ki ga je hranila v svoji zbirki.⁶⁷ Skoraj gotovo je takrat prodala tri portrete Erbergov, ki so danes v Gorenjskem muzeju.

Slikam, ki so jih v starološkem dvorcu popisali leta 1833, se je po letu 1846 pridružilo osem slik iz zapuščine Edvardovega strica in varuha Franca Ksaverja Demšarja z Dunaja.⁶⁸ Te so bile na dražbi leta 1930 med višje ocenjenimi.⁶⁹ Karl je eno izmed njih še pred dražbo

⁶⁵ Cf. Strahlov katalog št. 206, 390, 417.

⁶⁶ Strahlov katalog št. 30, 96, 206, 258, 336, 376, 390, 397, 417, B/1. Za cene teh slik cf. AS, Prepis cenilnega zapisnika, cit. n. 14, št. 22, 94, 185, 186, 250, 294, 295, 305, 310, 342. Za primerjavo dodajmo, da je skupna vrednost slik in umetniških predmetov, ki so jih »v predprodaji« odbrale domače ustanove, znašala dobrih 100.000 din; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 80–81.

⁶⁷ Ivan Grohar, *Sejalec*, Ljubljana, Moderna galerija (457/S). Sliko, ki je danes v stalni zbirki Narodne galerije, je očitno podedovala po svojem očetu Francu Dolencu, ki jo je imel od leta 1911; cf. *Ivan Grohar. Bodočnost mora biti lepša (1867–1911)* (ed. Andrej Smrekar), Narodna galerija, Ljubljana 1997, p. 115.

⁶⁸ Gre za slike, ki so v prepisu Strahlovega kataloga navedene pod številkami 177, 342, 348, 366, 367, 368, 386, 393. Karl Strahl je v enem izmed katalogov zapisal, da je oče slike kupil od strica leta 1840, kar je zaradi očetovega takratnega neugodnega finančnega stanja malo verjetno. Po drugih podatkih je stric Edvardu in njegovi sestri Henrieti zapustil tretjino dediščine in so slike prešle v Edvardovo last po stričevi smrti 1846; cf. Strahlova zapuščina..., cit. n. 27, p. 16; POLEC 1930, cit. n. 2, p. 51.

⁶⁹ Za sedem slik iz zapuščine strica Demšarja so različni kupci na dražbi odšteli 28.100 din; cf. AS, Prepis cenilnega zapisnika, cit. n. 14, št. 166, 254, 268, 269, 270, 299, 306.

prodal neznanemu kupcu, pet slik pa so na dražbi kupili zasebniki, med njimi tudi za najvišjo ceno prodano sliko, *Alegorijo letnih časov* Gottfrieda Schalkena (1643–1706).⁷⁰ Preostali dve sliki iz stričeve zbirke, podobo *Dekleta pri kopanju* in Claudeu Lorrainu (ok. 1600–1682) pripisano *Krajino v rimski Kampanji*,⁷¹ je na dražbi kupil predstavnik Narodne galerije, vendar v ljubljanski ustanovi teh dveh slik zaenkrat ni bilo mogoče odkriti.⁷² Tako danes ne poznamo niti ene od osmih slik, ki jih je Edvard dobil od svojega strica Demšarja.

Okrog 25 slik v zbirki je izviral tudi iz zapuščine Edvardove žene Cecilije pl. Strahl, roj. Petteneg.⁷³ Šest od teh je odbrala Narodna galerija za svoje zbirke,⁷⁴ več kot polovico slik so na dražbi kupili zasebniki,⁷⁵ štiri so po dražbi ostale v dvorcu,⁷⁶ usoda dveh slik pa je bila že leta 1930 neznana.⁷⁷ Kar dvajset od teh slik je naslikala sama gospa Strahlova.⁷⁸

Med letoma 1864 in 1868 je Edvard Strahl od Alessandra Volpija, spretnega trgovca z umetninami, kupil 26 slik.⁷⁹ Od osemnajstih, ki so jih pozneje na dražbi kupili razni kupci,⁸⁰ se je ohranila le novejša fotografija portreta grofice Saurau, ki je očitno še vedno v zasebni

⁷⁰ Strahlov katalog št. 386. Za 16.000 din jo je kupil Viljem Reeser, generalni ravnatelj podjetja »Saturnus« v Ljubljani; cf. AS, Prepis cenilnega zapisnika, cit. n. 14, št. 299;

⁷¹ Cf. Strahlov katalog št. 342, 367.

⁷² Lorrainu pripisana krajina je bila leta 1931 objavljena tudi v reviji *Illustracija*; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 169, n. 84.

⁷³ Te slike so bile last gospe Strahl in so po njeni smrti leta 1855 pripadle soprogu Edvardu.

⁷⁴ Cf. Strahlov katalog št. 71, 97, 125, 129, 140, 217.

⁷⁵ Cf. Strahlov katalog št. 8, 94, 106, 108, 117, 119, 130, 135, 190, 196, 225, 287, 306.

⁷⁶ Cf. Strahlov katalog št. 83, 99, 442, 96.

⁷⁷ Cf. Strahlov katalog št. 109, B/19.

⁷⁸ S slikarsko ustvarjalnostjo Cecilije pl. Strahl, roj. Petteneg, se trenutno ukvarja dr. Lidija Tavčar.

⁷⁹ Volpi je bil znan preprodajalec umetnin, ki je nabavljaj tudi za zagrebškega zbiralca Strossmayerja; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 59. Edvardova korespondenca z Volpijem je sicer ohranjena tudi iz let 1877–78, vendar ni videti, da bi Strahl takrat še kaj kupoval od njega; cf. AS, Graščinski arhiv Stara Loka, fsc. 16 (Korespondenca).

⁸⁰ Cf. Strahlov katalog št. 137, 163, 164, 208, 211, 226, 227, 232, 234, 252, 254, 255, 267, 318, 319, 329, 345, 349.

9. Guilielmo Tservrancx, *Grof Schwamberg*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahlov kat. št. 396)

lasti.⁸¹ Tri slike na dražbi niso bile prodane in so ostale v dvorcu,⁸² preostalih pet slik pa sta pred dražbo kupila Narodna galerija in Narodni muzej.⁸³ Od teh sta dve v stalni zbirki evropskih slikarjev Narodne galerije,⁸⁴ portret Leopolda Kristofa grofa Herbersteina v stalni zbirki Narodnega muzeja,⁸⁵ preostala dva portreta pa v depoju Narodne galerije. To sta portret Erazma Friderika grofa Herbersteina⁸⁶ in portret

⁸¹ Neznani slikar 18. stoletja, *Grofica Saurau*, Škofja Loka, zasebna last; cf. fototeka Narodne galerije, neg. št. 16348; cf. Strahlov katalog št. 227.

⁸² Cf. Strahlov katalog št. 206, 336, B/1. Za eno od teh (*Caritas Romana*, št. 206) zagotovo vemo, da so jo obdržali Dolenčevi; cf. supra.

⁸³ Cf. Strahlov katalog št. 176, 247, 285, 372, 396, 411.

⁸⁴ Jean Jouvenet, *Avtoportret, kopija* (NG S 831); Giovanni Carlo Bevilacqua?, *Apoteoza sv. Petra* (NG S 827). Cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 64, 132.

⁸⁵ Neznani slikar, *Leopold Kristof grof Herberstein*, Ljubljana, Narodni muzej (NM 15854); cf. Andreja VRIŠER, *Noša v baroku na Slovenskem*, Ljubljana 1993, p. 20, fig. 43; *Theatrum vitae et mortis humanae. Prizorišče človeškega življenja in smrti. Katalog* (ed. Maja Lozar Štamcar, Maja Žvanut), Narodni muzej, Ljubljana 2002, cat. 220.

⁸⁶ Neznani slikar, *Portret Erazma Friderika grofa Herbersteina*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 637). Portret je bil prvič predstavljen

neznanega plemiča v oklepu (sl. 9).⁸⁷ Slednji na zadnji strani nosi signaturo in datacijo *G: G: Tservrancx ad viv Pinxit Ao 1716 (0?)*.⁸⁸ Na podlagi tega napisa je bilo možno doslej neznanega avtorja tega portreta odkriti med flamskimi slikarji, ki so v 17. in 18. stoletju delovali na dunajskem dvoru. Guilielmo Vislenus Tservranc (»Virtuos«) je bil doma iz Bruslja in je na Dunaju dokumentiran leta 1706.⁸⁹ Napis pod grbom na sprednji strani slike pa še sporoča, da je na njej upodobljen *Graf Ga. zu Schwamberg*, resnični komornik cesarja Jožefa I., nastala pa je leta 1710 na Dunaju, ko je bilo grofu 23 let.⁹⁰

Ker je Edvard pokazal veliko zanimanje za nakup raznih slik, predmetov in starin, ki jih je v šestdesetih letih 19. stoletja ponujal Volpi, se je gospodinja Nepomucena Strupi spomnila, da je podobne stvari videla po domačijah v Kranju in Kamniku.⁹¹ Zato sta se z mladim Karlom nekega decembrskega dne napotila v Kamnik, kjer sta odkrila in za majhno ceno kupila več slik.⁹² Edvard je bil nad rezultati njune odprave zelo navdušen, zato je Karl začel v pouka prostih dneh z gospodinjo, pozneje pa s prijateljem Jankom Škerjancem sistematično nabirati slike in umetnine po okoliških hišah, dvorcih in cerkvah.⁹³ Kmalu je tudi Edvard začel iskati slike drugod: navezal je stike z nekaterimi domačimi slikarji, ki so pogosto hranili pa tudi slikali dobre

na razstavi *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem*; cf. *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, cat. S26; *Almanach and painting in the second half of the 17th-century in Carniola* (ed. Barbara Murovec, Matej Klemenčič, Mateja Breščak), Ljubljana 2006, cat. S26.

⁸⁷ Neznani slikar, *Portret gospoda*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 645); cf. Strahlov katalog št. 396.

⁸⁸ Cf. fototeka Narodne galerije, fot. št. 1272.

⁸⁹ Herbert HAUPT, Flämische und niederländische Künstler am Wiener Kaiserhof im 17. und 18. Jahrhundert im Überblick, *Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 33, 36.

⁹⁰ ...*Daß H. R. R. Graf Ga. zu Schwamberg...und...Herrn...Wasen Ihre K. M. Joseph I. Wirklicher Kämmerer, ist gemalen zu Wien 1710, 23 Jahr seines Alters*. Napis, ki je bil že leta 1930 slabo čitljiv, je prebral Janko Polec; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 174, n. 90.

⁹¹ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 99.

⁹² Karl se spominja: *Diese Fahrt hatte sich gelohnt, denn es gelang uns ... mehrere Familienbildnisse, ... zu ergattern und nach Hause zu bringen*; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 99.

⁹³ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 100.

10. Neznani slikar, Rimška šola ?, *Sidonija Doroteja grofica Gallenberg*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahlov katalog št. 383)

slike in jih radi prodali vnetemu zbiralcu.⁹⁴ Na prvem mestu med njimi je bil gotovo Pavel Künl (1817–1871), ki je Strahlu restavriral slike,⁹⁵ nato omenimo Franca Pustavrha (1827–1871), ljubiteljskega slikarja in župnika v Velesovem,⁹⁶ pa še Ivana Franketa (1841–1927)⁹⁷ in slikarsko družino Götzl iz Kranja.⁹⁸ S posredovanjem župnika Pustavrha je Strahl pridobil pet slik, ki so danes v stalni zbirki evropskih slikarjev v

⁹⁴ Za sodelovanje Edvarda Strahla s sodobnimi slikarji cf. Strahlova zapuščina..., cit. n. 27, pp. 5–8, 16–29.

⁹⁵ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 60. Za Pavla Künla cf. Barbara JAKI, *Meščanska slika. Slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirk Narodne galerije*, Narodna galerija, Ljubljana 2000, pp. 130–145.

⁹⁶ Cf. Janko POLEC, Pisma Franca Pustavrha in Ivana Franketa Edvardu Strahlu, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XI, 1931, pp. 50–63.

⁹⁷ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 61. Za Ivana Franketa cf. Ivan FRANKE, Stanko VURNIK, Spomini Ivana Franketa, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, III, 1923, pp. 32–43.

⁹⁸ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 60. Za Götzle cf. Blaž RESMAN, s. v. Götzl, *Maler-Fam., Allgemeines Künstlerlexikon*, 57, München-Leipzig, 2008, p. 135.

Narodni galeriji: alegorije štirih letnih časov in *Vazo s cvetjem*.⁹⁹ Ivan Franke je prispeval nekaj svojih del, med njimi kopijo slike Cima da Conegliano *Nejeverni Tomaž* iz beneške Akademije, ki je danes v Narodni galeriji.¹⁰⁰ Nekaj slik je Edvard kupil tudi od Aleksandra grofa Gallenberga, med njimi *Bitko na mostu*, ki jo je pripisoval slikarju 17. stoletja. Slika, ki je danes v depoju Narodne galerije, po dimenzijah spada med večje tovrstne prizore pri nas.¹⁰¹ Prav tako v Narodni galeriji, vendar v stalni zbirki evropskih slikarjev, pa se nahaja *Portret redovnice* (sl. 10), o katerem se je v domači umetnostnozgodovinski literaturi že veliko pisalo.¹⁰² Spomin na njegove prejšnje lastnike se je sicer v preteklih desetletjih izgubil, prav tako ime upodobljenke, zato je bila podoba mlade redovnice nedavno predstavljena kot *čista skrivnost*.¹⁰³ Sliko je Edvard Strahl dobil od grofa Gallenberga kot portret Sidonije Doroteje grofice Gallenberg, ki je bila opatinja v Mekinjah med letoma 1706 in 1728.¹⁰⁴ Tako sta torej nastanek in provenienca tega sijajnega portreta povezana z mogočno kranjsko naročniško družino Gallenberg, o kateri je bilo prav tako že veliko napisanega.¹⁰⁵

Edvard Strahl je slike kupoval tudi v Ljubljani, kjer je – menda s posredovanjem trgovca Klebla – pridobil dve majhni, na les slika-

⁹⁹ Cf. Strahlov katalog št. 410, 420, 422, 424, 426; POLEC 1931, cit. n. 96, pp. 53, 58–59. Gre za slike: Neznani avtor (Beneška šola), *Alegorija pomladi* (NG S 823), *Alegorija poletja* (NG S 824), *Alegorija jeseni* (NG S 825), *Alegorija zime* (NG S 826); Neznani avtor (Lombardska šola), *Vaza s cvetjem* (NG S 971).

¹⁰⁰ Ivan Franke, *Nejeverni Tomaž*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 587); cf. Strahlov katalog št. 128.

¹⁰¹ Neznani avtor, *Konjeniška bitka*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1866); cf. Strahlov katalog št. 68.

¹⁰² Neznani avtor (rimska šola), *Portret redovnice*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 638); cf. Strahlov katalog št. 107. Cf. tudi ČEVČ 1960, cit. n. 18, cat. 10; RIZZI, O nekaterih italijanskih slikah v Sloveniji, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. IX, 1972, cat. 10; Federico ZERI, *Tuji slikarji od 14. do 20. stoletja*, Narodna galerija, Ljubljana 1983, cat. 34.

¹⁰³ Cf. Milček KOMELJ, *Svetniki. Slikarstvo XVIII. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2008, p. 46. Provenienca portreta je bila sicer neznana že od leta 1960; cf. ČEVČ 1960, cit. n. 18, p. 19.

¹⁰⁴ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 172; Damjan HANČIČ, *Klarise na Kranjskem*, *Zgodovinski arhiv Ljubljana* (Gradivo in razprave XXVI), Ljubljana 2005.

¹⁰⁵ Cf. e. g. Maja ŽVANUT, Okus Jošta Jakoba grofa in gospoda Gallenberškega, *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem. Vojetov Zbornik*, Ljubljana 2006, pp. 211–242.

11. Neznani slikar, *Krajina s skupino ljudi v ospredju*, pogrešano (Strahlov kat. št. 369)

ni holandski krajini, ki ju je pripisoval Jakobu Ruysdaelu (1628–1682) oziroma njegovemu stricu Salomonu Ruysdaelu (1602–1670).¹⁰⁶ Eno izmed njiju, *Nizozemsko gozdno krajino*, je na dražbi kupil predstavnik Narodne galerije.¹⁰⁷ Danes je ta slika na žalost pogrešana, a se je v fototeki Narodne galerije ohranila njena fotografija (sl. 11).¹⁰⁸ Tako se je od štirih slik, ki jih je ljubljanska ustanova kupila na sami dražbi, ohranila le ena, *Holandska zimska krajina s figuralno štafažo*, slikana na pločevino, za katero je Strahl menil, da bi lahko bila delo Jana Brueghla.¹⁰⁹ Preostali dve sliki, ki sta bili za Narodno galerijo kupljeni

¹⁰⁶ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 169.

¹⁰⁷ Cf. Strahlov katalog št. 369. Za štiri slike, ki jih je Narodna galerija kupila na dražbi, cf. supra.

¹⁰⁸ Neznani slikar (17. stol.), *Krajina s skupino ljudi v ospredju*, pogrešano (NG S 1213); cf. Strahlov katalog št. 369.

¹⁰⁹ Neznani slikar, *Zimska krajina*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 3205); cf. Strahlov katalog št. 360.

na dražbi, sta že omenjeni Lorrainova *Krajina v rimski Kampanji* in *Dekle pri kopanju*.¹¹⁰

Med umetninami, ki so v Strahlovo zbirko prišle iz »domačih logov«, je še znani portret cesarja Franca I. Štefana, ki ga je zbirateljstva vnema Strahlov odkrila v neki kmečki hiši v Stični.¹¹¹ Omeniti pa velja tudi sliko, ki je v Polčevem prepisu kataloga navedena kot *Bretonska žena, ki šiva pri oknu*.¹¹² Strahl naj bi jo dobil od Valentina Šubica v Poljanah, po takrat slabo vidni signaturi sodeč naj bi šlo za delo Mihályja Munkácsyja (1844–1900).¹¹³ V seznamu odbranih predmetov za ljubljanske ustanove iz leta 1930 jo najdemo pod št. 177 brez navedbe avtorja, z letnico 1882 in s pripisom, da je podpis izpraskan.¹¹⁴ Ko si je sliko v starološkem dvorcu leto poprej ogledal France Stelè, je menil, da je bil podpis zradiran zato, da bi se slika lahko prodala kot delo Šubica.¹¹⁵ Možno pa je, da je bil pravzaprav Šubičev podpis spremenjen v Munkácsyjevega, saj je podoba v Narodni galeriji obveljala za delo Jurija Šubica, šivilja z bretonsko čepico pa je postala znana *Stara mati, ki šiva* (sl. 12).¹¹⁶

¹¹⁰ Cf. supra.

¹¹¹ Martin van Meytens ml., *Cesar Franc I. (Franc I. Štefan)*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1310); cf. Anica CEVC, *Fortunat Bergant 1721–1769*, Narodna galerija, Ljubljana 1951, cat. 122; CEVC 1960, cit. n. 18, cat. 81, fig. 38; ZERI 1983, cit. n. 102, cat. 70, fig. 69; ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 119.

¹¹² Strahlov katalog št. 276.

¹¹³ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 154. Za Mihályja Munkácsyja cf. e.g. Imre CZEGLÉDI, *Munkácsy Békés megyében*, Békéscsaba 1994; Joseph KOHNEN, Paul REILES, *Munkácsy et le Grand-Duché de Luxembourg : exposition du 20 septembre au 17 novembre 1996*, Luxembourg, Musée national d'histoire et d'art, 1996; Olga VUJOVIĆ, Prašina izajednopenrega: izložba Mihályja Munkácsy u svijetu, Nacionalna Madarska galerija, Budimpešta, 24. ožujka - 31. srpnja 2005, *Vijenac. Novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost*, XIII/295 (2005), p. 16.

¹¹⁴ AS, »Odbrani predmeti:«, cit. n. 13, št. 177.

¹¹⁵ Stelè je leta 1929 zapisal: *Sign. Munkacsy je zradirana, da je mogel biti portret prodan kot Šubic: Žena pri šivanju*; cf. INDOK, STELE, Zap. LI, 1929, 4.

¹¹⁶ Jurij Šubic, *Stara mati šiva*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 432); cf. Strahlov katalog št. 276. Cf. tudi *Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja* (ed. Barbara Jaki), Narodna galerija, Ljubljana 1998, cat. 115. Dvom v avtorstvo slike morda vnaša tudi dopis Alojzija Šubica, ki je 16. februarja leta 1903 v Staro Loko prinesel dve sliki in ju pustil pri gospodinji, ker Karla Strahla ni bilo doma. V dopisu je trdil, da je ena od

12. Jurij Šubic (?), *Bretonska žena šiva pri oknu*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahlov kat. št. 276)

Edvard Strahl je nekatere rodbinske portrete kranjskih plemiških družin pridobil iz dvorca Zaprice pri Kamniku. Tam sta Karl in gospodinja Nepomucena odkrila štiri podobe letnih časov in osem portretov,¹¹⁷ med slednjimi tudi portrete Janeza Jakoba pl. Wiederkehra in njegove žene ter Katarine Lukančič, ki so danes v Narodni galeriji.¹¹⁸ Serijo štirih letnih časov in dva portreta Lukančičev

teh slik delo njegovega pokojnega brata, druga pa Munkácsyjeva; cf. Arhiv Narodne galerije, škatla 1, leto 1930. Morda sta bili obe sliki Šubičevi, saj je domnevno Munkácsyjevi *Bretonki, ki šiva pri oknu*, v Strahlovi zbirki pripadal pendant – Šubičeva študija za sliko *Pred lovom*, ki jo je tudi kupila Narodna galerija (Jurij Šubic, *Študija za sliko »Pred lovom«*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 445); cf. Strahlov katalog št. 275).

¹¹⁷ Strahlov katalog št. 52, 53, 54, 55, 173, 199, 202, 351, 355, 388, 391, 428.

¹¹⁸ Herman Verelst, *Portret Janeza Jakoba pl. Wiederkehrna in Portret Marije Elizabete pl. Wiederkehrn*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 649, NG S 634); Janez Francišek Gladič?, *Portret Katarine pl. Lukančič*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 60); cf. *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, cat. S18, S19, S44.

hrani Narodni muzej v Ljubljani,¹¹⁹ usoda ene od slik je bila že leta 1930 neznana,¹²⁰ preostala dva portreta iz Zapric pa je na dražbi kupil zasebnik.¹²¹

Edvard je imel v svoji zbirki tudi devet portretov Lambergov iz Cekinovega dvorca pri Ljubljani.¹²² Družina Pagliaruzzi pl. Kieselstein, ki je dvorec leta 1865 prodala, je namreč obdržala premičnine in devet slik iz dvorca prodala Strahlu.¹²³ Ta je portrete rešil skoraj gotovega uničenja, saj v družini Pagliaruzzi za njih niso ravno dobro skrbeli.¹²⁴ Tako imamo danes v Narodni galeriji celopostavna portreta Janeza Jurija grofa Lamberga in Leopolda grofa Lamberga, ki sta v stalni zbirki,¹²⁵ v depoju pa najdemo portrete Jurija Bonfrida barona Lamberga,¹²⁶ Janeza Andreja grofa Auersperga, ki je bil poročen z Ano Elizabeto, rojeno grofico Lamberg,¹²⁷ in Jožefa Dominika grofa Lam-

¹¹⁹ Kopija po Bassanu, *Jesen* (N 5622), *Pomlad* (N 5623), *Poletje* (N 5624), *Zima* (N 5625); Ljubljana, Narodni muzej; Neznani avtor, *Andrej Lukančič von Hartenfels* (N 5626) in *Gregor Lukančič von Hartenfels* (N 5627), Ljubljana, Narodni muzej; cf. ZGAGA 2002, cit. n. 17, pp. 27, 30. Za portret Andreja Lukančiča cf. tudi VRIŠER 1993, cit. n. 85, p. 21, fig. 47.

¹²⁰ Strahlov katalog št. 199.

¹²¹ Strahlov katalog št. 388, 391.

¹²² Strahlov katalog št. 145, 165, 167, 179, 180, 419, 421, 423, 425.

¹²³ Cf. Strahlova zapuščina..., cit. n. 27, p. 22; za leto prodaje cf. SMOLE 1982, cit. n. 24, p. 108. Leta 1870 so že restavrirani portreti krasili staro-loški dvorec; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 139, n. 43.

¹²⁴ Karl piše: *Beim Besitzer von Pagliaruzzi, (...), scheinen die Bildnisse keinen besondern Anwert gefunden zu haben, denn das Bildnis No 167 wurde von den Kindern als Zielscheibe für ihre Bolzen benützt, und mit den Bildnissen No 179 und 180 wurde in der Küche der Rauch reguliert*; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 139. Šlo je za portrete Jurija Bonfrida barona Lamberga (NG S 635), Janeza Jurija grofa Lamberga (NG S 1340) in Leopolda grofa Lamberga (NG S 277).

¹²⁵ Neznani avtor, *Portret Janeza Jurija grofa Lamberga*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1340); cf. CEVC 1960, cit. n. 18, cat. 65; *Slikarstvo in kiparstvo...* 1998, cit. n. 116, p. 27, cat. 37. Valentin Metzinger, *Grof Leopold Lamberg*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 277), cf. STELE 1957, cit. n. 18, cat. 17; *Slikarstvo in kiparstvo...* 1998, cit. n. 116, p. 29, cat. 51.

¹²⁶ Neznani avtor, *Portret Jurija Bonfrida barona Lamberga* (NG S 635); cf. *Almanach in slikarstvo...* 2005, cit. n. 18, cat. S25.

¹²⁷ Neznani avtor, *Portret mladega moža/Janez Andrej grof Auersperg* (NG S 919); cf. Strahlov katalog št. 165.

13. Neznani slikar, *Jožef Dominik grof Lamberg*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahlov katalog št. 145)

berga, ki ga je nedavno identificirala Ana Lavrič (sl. 13).¹²⁸ Dva od portretov iz Cekinovega dvorca sta danes v Zagrebu,¹²⁹ dva pa sta potovala

¹²⁸ Neznani avtor (18. stoletje), *Podoba škofa* (NG S 636); cf. Strahlov katalog št. 145; Ana LAVRIČ, Jožef Dominik Lamberg namesto Karla Janeza Herbersteina, *Umetnostna kronika*, XII, 2006, pp. 2–8. Ugotovitev, da gre za portret Jožefa Dominika Lamberga, dodatno potrjuje njegovo doslej neznano provenienco. V Strahlovem času so mislili, da gre za portret nadškofa Janeza Žige grofa Lamberga.

¹²⁹ *Portret mladega plemiča in Portret mlade plemkinje*, Zagreb, MUO (inv. št. 14899, 14898). Portreta Janeza Erazma grofa Engelshausa in njegove žene Renate Leopoldine, roj. grofice Lamberg, ki ju je Karl Strahl prodal še pred svojo smrtjo, sta bila nedavno odkrita v Muzeju za umetnost in obrt (MUO) v Zagrebu; cf. Renata KOMIČ, Po sledih Strahlove zbirke, *Bilten SUZD*, 1–2 (februar - april), 2009 [URL: <http://www.suzd.si/bilten/arhiv/bilten-suzd-1-2-2009/30-raziskave/17-renata-komi-po-sledih-strahlove-zbirke>]. Obe podobi sta bili leta 1993 predstavljeni na razstavi *Od svagdana do blagdana* v Zagrebu kot portreta neznanih plemičev, nastala v Avstriji v drugi polovici 17. stoletja; cf. Vladimir MALEKOVIĆ et al., *Od svagdana do blagdana. Barok u Hrvatskoj: kultura življenja u 17. i 18. stoljeću u Hrvatskoj*, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt 1993, cat. 408, 409.

v Novi Sad oziroma v Tržič.¹³⁰ Poleg omenjenih petih portretov hrani Narodna galerija še ovalni Metzingerjev portret Leopolda grofa Lamberga, ki ga je Strahl menda tudi dobil iz Cekinovega dvorca, vendar najbrž ne od Pagliaruzzija.¹³¹

Karl je pomagal zbirati slike še posebej poleti leta 1868, ko je za opravljeno maturo od očeta za nagrado dobil konja in voz.¹³² Jeseni istega leta sta se zaradi Karlovega študija z očetom preselila v Gradec, kjer sta ostala dve leti.¹³³ V štajerski prestolnici sta v kratkem času nakupila preko 40 slik, med njimi tudi Kremser Schmidtovo *Ugrabitev Sabink*, katere vrednost je bila leta 1930 ocenjena na 17.000 din in je bila najdragocenejša med slikami, ki so jih odbrale domače ustanove.¹³⁴ Iz Gradca izvirajo še nekatere bolj ali manj znane umetnine v stalni zbirki Narodne galerije.¹³⁵ Med njimi velja posebej omeniti sliko *Marija z detetom in s svetniki*, ki jo je Federico Zeri označil za delo beneške šole iz prve polovice 18. stoletja,¹³⁶ Enrico Lucchese pa jo je nedavno pripri-

¹³⁰ Cf. Strahlov katalog št. 419, 421. Nahajališči teh dveh portretov danes nista znani.

¹³¹ Valentin Metzinger, *Portret grofa Leopolda Lamberga* (NG S 278); cf. STELÉ 1957, cit. n. 18, cat. 18, fig. 11 [Valentin Metzinger, *Podoba grofa*]. Karl Strahl tega portreta ne omenja skupaj s tistimi devetimi, ki so nekoč krasili *Ahnengalerie* v Cekinovem dvorcu; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 138.

¹³² POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 60, 100.

¹³³ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 70.

¹³⁴ Martin Johann Kremser Schmidt, *Ugrabitev Sabink*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1300); cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 123. Za ceno cf. AS, »Odrbrani predmeti:«, cit. n. 13, št. 123.

¹³⁵ Giovanni Bevilacqua, *Zmagoslavje vere* (NG S 828); Lombardska šola?, prva polovica 17. stoletja, *Pietà* (NG S 1299); Antonio Calza, *Bitka s Turki* (NG S 983); Johann Melchior Roos, *Mirna čreda* (NG S 1098), *Preplašena čreda* (NG S 1097); cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 133, 31, 37, 102, 103. Nekoliko manj znani sta deli Johanna Martina Kremser Schmidta, *Sv. Katarina* (NG S 479), *Darovanje v templju* (NG S 476); cf. Strahlov katalog št. 400, 403.

¹³⁶ Beneška šola, prva polovica 18. stoletja, *Marija z detetom in s svetniki*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 1291); cf. Strahlov katalog št. 144. Cf. tudi ZERI 1983, cit. n. 102, cat. 35, ill. 46; ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 60. Žal je v obeh katalogih prišlo do drobne pomote, saj je navedena napačna inventarna številka (NG S 1236 namesto 1291) in posledično so napačne tudi mere slike (25,7 x 20,1 cm namesto 66,3 x 34,4 cm).

14. Neznani slikar, Srednjeevropski slikar (?), *Portret slikarja marin*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahlov katalog št. 233)

sal beneškemu slikarju Francescu Miglioriju (1684–1736).¹³⁷ Mnoge od ostalih slik, ki sta jih Strahla nabavila v Gradcu, so še pred Strahlovo smrtjo ali pozneje na dražbi kupili razni zasebni kupci.¹³⁸

Štiri slike v Strahlovi zbirki so izvirale z Dunaja in eno od teh je leta 1930 kupila Narodna galerija, vendar ta mala podoba *Skupine beračev* danes velja za pogrešano.¹³⁹ Dve sta bili prodani na

¹³⁷ Enrico LUCCHESI, *Artisti e opere del Settecento alla Narodna galerija di Lubiana: Migliori, Henrici, Paroli*, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLIII, 2007, 246–258.

¹³⁸ Cf. Strahlov katalog št. 121, 127, 194, 205, 209, 214, 224, 237, 251, 257, 266, 283, 292, 296, 302, 307, 308, 311, 312, 325, 335, 337, 338, 375, 381.

¹³⁹ Neznani slikar, *Berači (Invalidi)*, pogrešano (NG S 1215). V fototeki Narodne galerije je ohranjena fotografija (fot. št. 3168). Slika je imela zadaj pečat z napisom *Dr. Joh. Nep. V. Dantsek-Dayka in Pressburg*; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 162. Neka umetnina s takšnim pečatom je bila leta 2005 naprodaj na umetnostnem trgu; cf. www.artfact.com/auction-lot/johann-christian-vollerdt-leipzig-1708-1769-dre-1-c-53rqheuu6h (06.01.2009). Na podlagi pečata lahko sklepamo, da je slika *Berači* nekoč bila v zbirki dr.

dražbi, medtem ko kupca četrte, *Portreta slikarja marin*, Polec leta 1930 ni navedel.¹⁴⁰ Sliko najdemo na seznamu odbranih predmetov za Narodno galerijo pod zaporedno številko 217, danes pa krasi stalno zbirko evropskih slikarjev (sl. 14).¹⁴¹ Gre za zanimiv portret, ki sta ga Zeri in Rozmanova pogojno pripisala nekemu srednjeevropskemu slikarju 18. stoletja.¹⁴² Njegova kakovost je kmalu pritegnila zanimanje Anice Cevc, ki je delo pripisala Johannu Lucasu Krackerju (1717–1779).¹⁴³ Med deli, ki so bila v istem prispevku predlagana za Krackerjev opus, nepričakovano odkrijemo še eno sliko iz Strahlove zbirke – *Sv. Leopolda*, ki ga je Edvard kupil v Gradcu kot domnevno Tiepolovo delo.¹⁴⁴

Edvard in Karl sta se iz Gradca vrnila leta 1870 in kmalu so si Strahlovo zbirko, ki je bila postavljena v drugem nadstropju dvorca, lahko ogledovali obiskovalci, ki jih je bilo toliko, da je moral Karl – bil je zadolžen za vodstva – pogosto dvakrat dnevno skozi celo zbirko.¹⁴⁵ A že kmalu po njeni postavitvi je nastopil službo v Ljubljani,¹⁴⁶ medtem pa je sloves zbirke segel daleč naokoli, saj je o Strahlovi galeriji leta 1877 v *Triester Zeitung* pisal Peter Radics.¹⁴⁷ Karl je služboval v

Johanna Nepomuka von Dantsek-Dayka v Bratislavi. Del te pomembne evropske zbirke je v 19. stoletju prešel v zbirko Karátsonyi v Budimpešti, ki je bila pred letom 1930 razprodana, o usodi preostanka zbirke Dantsek-Dayka pa zaenkrat ni moč najti podatkov; cf. Strahlov katalog št. 332 (pomotoma je navedena št. 322); Lászlo MRAVIK, »Princes, Counts, Idlers and Bourgeois« A Hundred Years of Hungarian Collecting, *Modern Hungarian Painting 1892–1919*, Budapest 2003, p. 13.

¹⁴⁰ Cf. Strahlov katalog št. 203, 317, 233.

¹⁴¹ Srednjeevropski slikar (?), 18. stoletje, *Portret slikarja marin*, Ljubljana, Narodna galerija (NG S 818); cf. Strahlov katalog št. 233; AS, »Odbrani predmeti:«, cit. n. 13, št. 217.

¹⁴² Cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, cat. 115.

¹⁴³ Cf. Anica CEVC, Dela Johanna Lucasa Krackerja v Sloveniji, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, LXXII, n. s. XXXVII/1–2, 2001, pp. 34–35.

¹⁴⁴ Neznani avtor, *Sv. Leopold*, Ljubljana, Narodna galerija (NGS 973); cf. Strahlov katalog št. 256; CEVC 2001, cit. n. 143, pp. 36–37.

¹⁴⁵ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 101.

¹⁴⁶ Leta 1872, cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 70.

¹⁴⁷ *Auf Schloß Altlack hält der gegenwärtige so äußerst kunstsinnige Besitzer, Landesgerichtsrat v. Strahl, eine ausgezeichnet gewählte ziemlich viele Nummern zählende Gemäldegallerie, mit hervorragenden Werken aller Schulen.* (citirano po POLEC 1930, cit. n. 2, p. 61, n. 29).

mnogih krajih do leta 1892, ko je bil imenovan za svetnika deželnega sodišča v Ljubljani.¹⁴⁸ V Staro Loko po očetovi smrti leta 1884 ni hodil, dokler ga ni tja nagnala višja sila: ko je potres leta 1895 dodobra uničil ljubljansko stanovanje, se je začasno preselil v starološki dvorec in dal popraviti tudi tam nastalo škodo. Selitev je postala dokončna leta 1899, ko se je zaradi slabega zdravstvenega stanja upokojil in se posvetil kmetovanju.¹⁴⁹ V naslednjih desetih letih ne zbirka ne dvorec nista bila deležna posebne pozornosti, po smrti stare gospodinje Nepomucene leta 1908 pa je v Staro Loko prišla Karlova žena. Marija – Mimi pl. Lehmann, ki je kmalu po poroki leta 1886 Karla zapustila, je po svojem prihodu v Staro Loko poskrbela, da so dvorec zlasti v notranjščini lepo prenovili.¹⁵⁰ Janez Košir iz Stare Loke se je zgodbe o njeni vrnitvi dobro spominjal: *Ko je umrla Cena, (...), so vitezu nasvetovali, naj vzame »gospiščo« nazaj. Ko se je ta vrnila, je moral Strahl dati vse hlapce in dekle proč. Prišla sta dva »pedenarja«.*¹⁵¹ *Eden je bil samo za zunaj, eden samo za znotraj. Strahl je dal proč vso živino, čeprav je imel lepe hleve in svinjake.*¹⁵² Mimi je tako v starološko graščino vnesla pravi prepih, vendar ji gredo vse zasluge za ponovno ureditev zanemarjene zbirke, ki jo je premišljeno razporedila po vseh prostorih dvorca. Postavitev, kakršno poznamo s starih fotografij staroloških soban in hodnikov, je njeno delo.¹⁵³ Očitno je Mimi že pri razporejanju slik upoštevala njihovo provenienco in čas nastanka, saj so se vse starejše slike kranjskega izvora – in tudi tiste, ki so bile v Stari Loki še pred prihodom Strahlovih prednikov, – nahajale v pritličju in v prvem nadstropju ter v hodniku drugega nadstropja, medtem ko so sobane v drugem nadstropju krasile zlasti slike, ki so izvirale iz Gradca in z Dunaja, ter novejšje slike kranjskega izvora.

V starološki zbirki slik – če upoštevamo zgolj oljne slike – je bilo v času nastanka Strahlovega kataloga kar 174 slik s historično in

¹⁴⁸ Služboval je v Novem mestu, Mokronogu in od 1875 do 1880 spet v Ljubljani. Med letoma 1880 in 1889 je bil v Dobrli vasi okrajni sodnik, nato je šel v Brežice in na Ptuj; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 70.

¹⁴⁹ POLEC 1930, cit. n. 2, p. 103.

¹⁵⁰ POLEC 1930, cit. n. 2, pp. 72, 73.

¹⁵¹ Strežnika.

¹⁵² Citirano po ŠTUKL 1996, cit. n. 7, p. 231.

¹⁵³ Cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 104.

religiozno vsebino. Na drugem mestu po številu so bili portreti, ki jih je bilo preko 100, zatem skoraj 70 krajin, malo manj kot 40 žanrskih upodobitev, 22 tihožitij, 21 alegoričnih upodobitev in 8 bitk.¹⁵⁴ Rodbinskim portretom je bila v starološkem dvorcu posvečena posebna pozornost, saj so skoraj vsi krasili stene zimske jedilnice v prvem nadstropju.¹⁵⁵ Nekdaj so pravila sicer narekovala, naj bodo v jedilnici prisotni vladarski portreti, njihove družbe pa naj ne bi bil vreden nihče razen dveh ali treh družinskih članov.¹⁵⁶ Zdi se torej, da so v Stari Loki v začetku 20. stoletja predniki pomenili več kot vladarji.¹⁵⁷ V Strahlovi zbirki je bilo presenetljivo veliko število pendantov. Stene starološkega dvorca je namreč v času nastanka Strahlovega kataloga krasilo preko 50 parov slik, ki so bili redko postavljeni tesno skupaj, vedno pa tako, da so ustvarjali simetrijo. Žal so se po razprodaji mnogi pari slik ločili, kar velja upoštevati pri iskanju vseh tistih slik iz Strahlove zbirke, katerih današnjih nahajališč še vedno ne poznamo.

Na prvi pogled se morda zdi, da je bila zbirka po svojih osnovnih značilnostih produkt časa, v katerem je nastala in obstajala. Po premisleku vendarle ugotovimo, da je bila Strahlova galerija, kot so ji radi rekli, pravi fenomen v več pogledih. Najprej po obsegu, saj se je prištevala med najobsežnejše zasebne zbirke na Kranjskem in gotovo je bila po številu slik v 19. stoletju največja zbirka na naših tleh. Tako izjemno obsežna zbirka je bila sad skrbnega dela dveh mož, ki sta do nje imela zelo poseben odnos. Oče in sin sta bila namreč značilna predstavnika 19. stoletja, vsega prežetega s še povsem romantično težnjo, ki je v mnogih izobrazencih budila željo po vseobsegajočem znanju, védenju in posedovanju podatkov pa tudi predmetov. Zahvaljujoč njima smo dobili dva pomembna pisana spomenika:

¹⁵⁴ Za okoli 35 preostalih slik ni bilo mogoče natančno določiti njihove vsebine.

¹⁵⁵ Že Nizozemci so v 17. stoletju družinske portrete skrbno obešali v zasebne prostore, namenjene ozkemu krogu družine; cf. John LOUGHMAN, John Michael MONTIAS, *Public and Private Spaces. Works of Art in Seventeenth-Century Dutch Houses*, Zwolle 2000, p. 45.

¹⁵⁶ LOUGHMAN, MONTIAS 2000, cit. n. 155, p. 46.

¹⁵⁷ Zanimivo je, da so prav vsi portreti v Strahlovi zbirki našli prostor v gornjih nadstropjih, medtem ko sta se dva para portretov cesarja Leopolda I. s soprogo morala zadovoljiti s pritličjem. Vse štiri portrete so na dražbi kupili zasebni kupci; cf. Strahlov katalog št. 19, 20, 23, 24.

Edvardov sestavek o umetnostnem dogajanju na Kranjskem z naslovom *Die Kunstzustände Krains* in seveda Karlov izčrpn katalog slik in umetniških predmetov v starološkem dvorcu.¹⁵⁸ Vsekakor je vnetemu zbiranju slik in drugih umetnin botroval tudi Edvardov srečni, a prekratki zakon s Cecilijo pl. Strahl, ki je bila – tako kot njeni starši – ljubiteljska slikarka. Prav s poroko pa je povezano tudi Edvardovo dolgotrajno in mučno prizadevanje za pridobitev plemiškega naziva, ki ga je končno prejel leta 1848.¹⁵⁹ Nemara je bilo tudi zbirateljsko navdušenje posledica njegove potrebe po dokazovanju svojega težko pridobljenega stanu? Zbiranje ali naročanje, predvsem pa posedovanje umetnin je namreč demonstracija imetnikove odličnosti *par excellence*. Značilna je bila tako za višje kot za nižje plemstvo, saj so zlasti novopečeni plemiči želeli pomanjkanje častitljive preteklosti nadomestiti z razkazovanjem svojega premoženja in kulturne razgledanosti. Nenazadnje je Edvard le leto dni po prejetju dednega plemstva odkupil sestrin delež Stare Loke in tako leta 1849 postal graščak. S tem je pridobil lepo število sijajnih starih slik, ki so gotovo tudi vplivale na njegovo zbirateljsko vnemo. In kaže, da se je ta po letu 1873, ko mu je bilo podeljeno dedno viteštvo, polegla.¹⁶⁰

Zbirko od drugih sočasnih zasebnih umetniških zbirk loči še eno zelo pomembno dejstvo: Karl Strahl, ki ni imel otrok, se je že leta 1909 odločil, da umetnine po njegovi smrti *ne pojdejo iz dežele Kranjske*.¹⁶¹ Tako je bila pravzaprav že pred prvo svetovno vojno določena usoda zbirke, ki je po razprodaji leta 1930 v fonde domačih umetnostnih ustanov prispevala zelo veliko število slik in umetniških predmetov, veliko več kot katera koli druga zasebna zbirka na Slovenskem. Kljub nevšečnostim, ki mu jih je povzročila poveljna zamenjava oblasti v novonastali Kraljevini SHS,¹⁶² je Karl z oporoko Narodni ga-

¹⁵⁸ Edvard STRAHL, *Die Kunstzustände Krains*, Gradec 1884.

¹⁵⁹ Ker svojega plemenitega rodu (von Strahl) ni mogel uradno dokazati, je po poroki na zahtevo ženinih staršev zaprosil za podelitev dednega plemstva; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 57.

¹⁶⁰ Karl po letu 1872, ko je nastopil službo v Ljubljani, o zbiranju slik ne poroča več; cf. POLEC 1930, cit. n. 2, p. 101.

¹⁶¹ Cf. Strahlova galerija 1909, cit. n. 3, p. 47. Pozneje je obveljalo prepričanje, da je o ohranitvi zbirke na domačih tleh začel razmišljati šele France Stelè okrog leta 1920; cf. ZERI, ROZMAN 1997, cit. n. 16, p. 14.

¹⁶² Cf. supra.

leriji in Narodnemu muzeju zagotovil ne le ugoden nakup, pač pa tudi možnost nemotenega izbiranja umetnin.

Oba viteza Strahla sta pod okriljem starološkega dvorca ohranila velik delež domače slikarske dediščine in jo rahločutno plemenitila s kvalitetnim importom. Mnoge slike iz njune zbirke so se v preteklem stoletju suvereno uvrstile v stalne zbirke osrednjih slovenskih galerijsko-muzejskih ustanov, nekatere pa še čakajo na podrobnejšo obravnavo, ki si jo gotovo zaslužijo. Z nadaljnjim iskanjem slik in preučevanjem zbirke se bomo najustrezneje poklonili spominu teh dveh zaslužnih mož, število doslej odkritih slik pa obeta uspešno dopolnjevanje seznama umetnin, ki so nekoč bile del slavne Strahlove galerije v Stari Loki.

Viri fotografij:

© Narodna galerija, Ljubljana (Bojan Salaj) (1, 9, 10, 12, 13, 14); © Narodna galerija, Ljubljana (Fototeka NG) (11); © Loški muzej, Škofja Loka (Boris Sajovic) (5, 6, 7, 8); Renata Komič (2, 3, 4).

UDK 7.074(497.4):929Strahl
izvirni znanstveni članek - original scientific paper

| AUF DEN SPUREN VON STRAHL'S SAMMLUNG

Als das Schloss in Stara Loka 1833 in die Hände Eduards von Strahl und seiner Schwester Henriette kam, erwarben die minderjährigen Erben zusammen mit dem Schloss auch etwas mehr als 50 Bilder. Eduard kaufte im Jahre 1849 der Schwester ihren Anteil ab und wurde dadurch der alleinige Besitzer des Schlosses in Stara Loka. Die kleine Sammlung ergänzte er später auf unterschiedliche Weise und schuf so eine umfangreiche und interessante Sammlung von Bildern und Kunstgegenständen. Aufgrund älterer Literatur und einer umfangreichen erhaltenen Dokumentation lässt sich die Entwicklung der Sammlung ab 1833 verfolgen, der Bezug Eduards von Strahl und seiner Familie zum Kunstsammeln erkennen und herausfinden, welchen Einfluss Eduards Privatleben auf die Erstellung der Sammlung hatte.

Im Jahre 1930 wurde die Bildersammlung zusammen mit anderem Besitz von Eduards Sohn Karl versteigert. Obwohl bekannt ist, dass sich die Bilder nach der Auktion in verschiedene Richtungen verstreuten, sind in der Nationalgalerie und im Nationalmuseum von Ljubljana ungefähr 130 Bilder erhalten, die diese beiden Institutionen noch vor der Auktion für ihre Sammlun-

gen erworben hatten. Ebenso erhalten sind einige Bilder, deren Verbleib nach seinem Tod auf Schloss Stara Loka Karl Strahl gewünscht hatte. Einige davon übernahm im Jahre 1946 das Museum in Škofja Loka, Loški muzej, die anderen behielten offensichtlich spätere Schlossbesitzer, vor allem der Kaufmann Franc Dolenc aus Stara Loka. In der Sammlung von Danica Slanc, geb. Dolenc, befanden sich nämlich im Jahre 1961 mindestens vier Bilder aus Strahls Sammlung, darunter auch eins der drei Portraits von den Mitgliedern der Familie Erberg, die heute im Museum Gorenjski muzej in Kranj aufbewahrt werden. Es scheint, dass Franc Dolenc im Jahre 1930 zusammen mit Schloss Stara Loka auch eine Reihe von Kunstwerken erwarb, denn im Schloss verblieben nach der Auktion auch zehn sehr wertvolle Bilder, die wegen ihres hohen Preises niemand gekauft hatte. Drei davon wurden 1961 in der Sammlung von Frau Slanc in Preddvor bei Kranj fotografiert und zwar von dem Bildhauer und damaligen Restaurator im Loški muzej, Boris Sajovic, doch ist bisher unbekannt, wo sie sich heute befinden.

Aus finanziellen Gründen verkaufte Karl von Strahl noch vor seinem Tod 45 Bilder, von denen sich wenigstens zwei im Zagreber Muzej za umetnost in obrt (Museum für Kunst und Gewerbe) befinden. Wir dürfen annehmen, dass in Zagreb noch einige andere Bilder aus der Sammlung erhalten sind.

Die bisher erkannten Bilder sind aufschlussreiche Zeugen unserer Vergangenheit, die eine teilweise Rekonstruktion der Verfassung der berühmten Sammlung Strahls ermöglichen. Obwohl es sich um Kunstwerke verschiedener Stile und Qualität handelt, die in diese Sammlung aus verschiedenen Winkeln des damaligen engeren und weiteren Heimatlandes der Strahls kamen, werden sie durch einen umfangreichen und ausführlichen Katalog, den Karl im letzten Jahrzehnt seines Lebens anlegte, zu einer Einheit. Zusammen mit der erhaltenen Dokumentation stellt dieses Dokument eine sehr reiche Quelle dar an Daten, die die weitere Erforschung und vielleicht eine entsprechendere Bewertung der behandelten Kunstwerke ermöglichen.

Abbildungen:

1. Unbekannter Maler, *Landschaft mit Architektur*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 155)
2. Unbekannter Maler, *Porträt des Baron Erberg*, Kranj, Gorenjski muzej (Strahls Katalog Nr. 415)
3. Unbekannter Maler, *Porträt der Baronin Erberg*, Kranj, Gorenjski muzej (Strahls Katalog Nr. 416)
4. Unbekannter Maler, *Porträt des jungen Baron Erberg*, Kranj, m Gorenjski muzej (Strahls Katalog Nr. 414)
5. *Porträt der Baronin Erberg*, Fotografie aus dem Jahre 1961 (Strahls Katalog Nr. 416)
6. *Caritas Romana*, Fotografie aus dem Jahre 1961 (Strahls Katalog Nr. 206)
7. *Hochzeit zu Kana*, Fotografie aus dem Jahre 1961 (Strahls Katalog Nr. 390)

8. *Gretchen im Kerker*, Fotografie aus dem Jahre 1961 (Strahls Katalog Nr. 417)
9. Guilielmo Tservranx, *Graf Schwamberg*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 396)
10. Unbekannter Maler, Römische Schule ?, *Sidonie Dorothea Gräfin Gallenberg*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 383)
11. Unbekannter Maler, *Landschaft mit Personengruppe im Vordergrund*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 369)
12. Jurij Šubic (?), *Bretonische Frau bei einem Fenster nähend*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 276)
13. Unbekannter Maler, *Joseph Dominik Graf von Lamberg*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 145)
14. Unbekannter Maler, Mitteleuropäischer Maler ?, *Porträt des Malers der Seebilder*, Ljubljana, Narodna galerija (Strahls Katalog Nr. 233)

Quellen:

© Narodna galerija, Ljubljana (Bojan Salaj) (1, 9, 10, 12, 13, 14); © Narodna galerija, Ljubljana (Fotothek NG) (11); © Loški muzej, Škofja Loka (Boris Sajovic) (5, 6, 7, 8); Renata Komič (2, 3, 4).